

БАҚ болып табылады. Қоғамдық санаға БАҚ ықпалы тұлғаның рухани әлеміне әсер етеді, былайша айтқанда «ақпараттық базис» құрады³.

Ақпарат құралдарының мәдениетті құраушы қызметі қазіргі таңда маңызды болып отыр. Себебі «Масс-Медиа» арқылы қарапайым фактілерді айтудан басталып аудиторияның саяси сеніміне, мәдени құндылықтарына әсер етумен қатар, жастардың іс қимылына да өзіндік терең ықпал жасайды.

Қазақстанда соңғы кезеңде жастар саясатына байланысты көптеген өзгерістер байқалуда, елімізде мемлекеттік жастар саясатын іске асыруда 15-30 жас аралығындағы азаматтарды қамтиды.

¹ Абазов Р. Ф. Приватизация в Малайзии и в Казахстане (сравнительная характеристика) // Саясат. — 1996. — № 12. — 51-58-б.

² Нұртазина Р. Проблемы образования и СМИ в контексте политической социализации молодежи. // Саясат. — 2002. — № 11.

³ Прохоров Е. П. Введение в журналистику. — М., 2000. — 44-б.

Резюме

В статье рассматривается развитие молодежной политики и СМИ.

Resume

In the given article the author shows the interaction between state young politics and Mass Media.

М. Е. Уалиев, ҚР ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясының жалпы білім беретін пәндер кафедрасының аға оқытушысы, полиция капитаны

АБЫЛАЙ ХАН КЕЗІНДЕГІ ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫНЫҢ НЫҒАЮЫ (АБЫЛАЙ ХАННЫҢ ТУҒАНЫНА — 300 ЖЫЛДЫҒЫНА АРНАЛАДЫ)

Абылай (Әбілмансұр, Сабалақ, 1711-1781 жж.) — қазақ хандығының бұрынғы шекарасын қалпына келтіріп, елдің саяси-экономикалық дамуына өзгерістер енгізген шебер дипломат, қол бастаған батыр, үш жүзді біріктіруге көп еңбек сіңірген мемлекеттік қайраткер.

Әкесі — Орта жүздің сұлтаны көркем Уәли, атасы — Түркістан қаласының билеушісі, «қанішер» Абылай. 13 жасында жетім қалып, әкесімен ағайындас Орта жүз ханы Әбілмәмбетті паналады. 15 жасынан жоңғар шапқыншылығына қарсы күреске қатысқан.

Абылай жоңғар шапқыншылығы кезінде елдің тыныштығын, жердің бірлігін қамтамасыз етуді мақсат етіп, Ресейге арқа сүйеді.

Елді аман алып қалатын күш қазақтардың өздері болатынын Абылай сұлтан түсінді. Ол батырларды біріктіріп жоңғарларды шабуылдауды ұйымдастырды.

Ең алдымен ол 1740 жылы Әбілмәмбет ханмен бірге Ресей империясына адал болуға ант береді. Бұл тек қауіпсіздік үшін жүргізілген саясат еді.

1741 жылы Абылай хан аң аулап жүрген кезінде жоңғарлардың қолына тұтқынға түседі. Ол 1743 жылдың қыркүйек айына дейін Жоңғарияда болып, Ресей мемлекеті мен қазақтың үш жүзі атынан Төле би бастаған елшілік жүргізген келіссөз барысында тұтқыннан босатылды. Осыдан кейін Абылай Орта жүз жерінде уақытша жоғалтып алған билік тізгінін қайта қолға алып, жоңғарларға қарсы күресті қайта бастайды.

1745 жылы Жоңғар мемлекетінің қоңтайшысы Қалдан Церен өліп, оның мирасқорларының арасында хан тағы үшін талас, кескілескен тартыс басталады. Сонымен қатар көрші жатқан Цин империясы да жоңғарларға қарсы қайта-қайта соғыс ашып, мемлекетті әлсіретеді. Әрі таққа таласушылардың бірі — Әмірсана Абылайды паналап, Орта жүзге қашады.

Міне, осы аласапыран, жанталас уақытты ұтымды пайдаланған Абылай қазақ жерін жоңғар қалмақтарынан тазарту мақсатымен Оңтүстіктегі Телікөлдің маңына үш жүздің әскери жасақтарын жиып, Түркістан мен Сыр бойындағы қалаларды азат ету жорығына аттанады.

Абылай бұл жорықта қазақ әскерлерін үш топқа бөлді. Оның бірінші тобын Қанжығалы Бөгенбай батыр басқарды. Бұл қол Түркістанның солтүстік жағын, Созақ бекінісін жоңғарлардан азат етті, Екінші қолды Жәнібек батыр басқарды. Ол Сырдарияның төменгі ағысын жаудан босатты.

Үшінші, негізгі қолды Абылайдың өзі басқарды. Олар Шиелі, Жаңақорған бойымен Түркістанның күнбатыс жағына қарай жылжып, Шымкентті жаудан тазартты.

Бұл соғыс екі айға созылды. Жеңілген жоңғарлар амалы таусылғаннан Абылайдан бітім сұрады. Келісім бойынша Созақ, Сайрам, Манкент, Шымкент қалалары Қазақ хандығы қарамағына өтті.

Қазақ жерін қалмақтардан толық тазарту мақсатымен Абылай және қазақ әскерлерінің қолбасшылары Қабанбай, Бөгенбай, Малайсары, тағы басқа батырлары қазақ жасақтарының басын қосып, 1750 жылы Аякөз көлінің бойындағы ірі шайқаста жеңіп шықты.

1752 жылы қалмақтар Орта жүзге басып кіреді. Осыған байланысты Абылай Ұлытауда құрылтай өткізеді. Абылай қарастырған мәселелер:

- Қазақ ақсүйектерін біріктіру.
- Әмірсананы жоңғар билеушісі Лама Доржыға ұстап бермеуге қазақ билеушілерін көндіру.
- Жоңғарияға шабуылдау.

Абылайдың мақсаты: жоңғар шапқыншылығы кезінде уақытша басып алған тарихи иелігін толық қайтарып алу.

1753 жыл — Абылай сұлтан ірі қолды басқарып, Жоңғарияға шабуыл жасады. Каракерей Қабанбай батырдың әскері қалмақтарды Алтай, Қалба өңірінен қуып, соңғы рет үш айға созылған атақты Шорға соғысында қазақтар жоңғарларды күйрете жеңді.

Бұдан кейін Жоңғар қақпасы маңында Абылай бастаған қол жоңғарларды талқандады. Сөйтіп, қалмақтардың бір ғасырдан астам уақытқа созылған басқыншылық, зорлық-зомбылық соғысы осымен аяқталды.

Жоңғария құлағаннан кейін Қытай жағынан төнген жаңа қауіп қазақ сұлтандарының күштерін ұйымдастыруға түрткі болды. Абылайдың ендігі туының астына үш жүздің жасақтары жиналды.

1758 жылы Цин империясы Шығыс Түркістандағы қазіргі Синь-Цзянь жерін басып алды. Цин империясының батыс шекарасы қазақ жерімен шектесіп жатты. Қытайлар көрші жатқан қазақ елдеріне тынымсыз шабуыл жасады. Абылай басқарған қазақ жасақтары Қытай әскерлеріне бірнеше рет соққы беріп, олардың ішке қарай жылжуына мүмкіндік бермеді.

Зеңбіректермен қаруланған Маньчжур- Цинь күштеріне ашық қарсы тұру қиындығын білген Абылай дипломатиялық жолмен шешу қажеттілігін түсінді.

1757-1760 жылдар — Абылай Қытай билігін мойындады.

Абылайдың Цинь боғдыханы билігін қабылдау себебі :

- Ресейдің Звериный шатқалынан Омбы бекінісіне дейінгі аралықта бекіністер салуы.
- Қазақ рулары қоныстарының тарылуы.
- Ресей патшасының осы аймақтағы әскери акцияларды күшейтуі.
- Цинь әскерінің Қазақстанға басып кіру қаупінің күшеюі.

Екі ірі мемлекеттің қыспағында қалып, Ресей және Цинь империяларына тәуелділігін сөз жүзінде мойындады.

Абылайдың басты мақсаты: Қазақ мемлекетінің дербестігін сақтау.

Ол Тарбағатай, Алтай таулары, Зайсан көлінің шығысындағы тарихи қазақ жерлерін қайтаруға күш жұмсады. Пекин билеушілері 1760 жылы Тарбағатай таулары маңайында көшіп жүрген қазақтарды қудалағанда, оны келіссөздер арқылы шеше білді.

Абылайдың Орта Азия хандықтарымен саяси қатынасы табысты болды.

XVIII ғ. 70 жылдарының басы — белгілі қолбасшы Абылай Хождент, Ташкент билеушілеріне соққы берді.

- Ташкент бегі салық төлеуге мәжбүр болды.
- Түркістан, Сайрам, Шымкент, Созақ және Ташкентке тәуелді бірнеше қалалар Абылай билігіне көшті.
- Қазақ хандығының халықаралық жағдайы жақсарды.

1771 жыл — Түркістанда Орта жүз ханы Әбілмамбет қайтыс болды

Дәстүр бойынша ақсүйектер хан ұлы Әбілпайызды емес, Абылайды хан сайлады

Патша өкіметі тәуелсіз қазақ хандығын жоюға күш салып, Абылайды сайлайтынына келіспейтіндігін білдірді.

1778 жыл 24 мамыр — II Екатерина Абылайды тек Орта жүздің ханы етіп бекітті.

Абылай хан ресми түрде бодандықты мойындағанымен, іс жүзінде тәуелсіздігін сақтады.

Абылай хан билігіне және шаруашылыққа өзгерістер енгізді:

- Хан билігін шектеусіз етті.
- Билер қызметіне шек қойды.
- Ертіс, Есіл бойы, Көкшетау, Тарбағатай өңіріне егін шаруашылығын енгізді.

Сауда қатынасына көңіл бөлді.

Абылай хан қазақ жері шекарасын қалпына келтірді

Абылай хан 1781 жылы дүниесін салды. Ол Түркістандағы Ахмет Иассауи кесенесінде жерленген.

Абылай хандықтың тұғырын мықты ұстады. Ол ел билеу ісіне билерге, сұлтандар мен халық батырларына көбірек арқа сүйеді. Жоңғарияға, Маньчжур-Цинь әскеріне, Қокан, Хиуа, Қырғыз манаптарына қарсы күресте Қанжығалы Бөгенбай, Қаракерей Қабанбай, Бәсентиін Малайсары, Шапырашты Наурызбай, Уақ Баян батыр, Ер Жәнібек, Райымбек сияқты батырлардың қолдауымен жеңіске жетіп отырды. Билер қызметін шектеген Абылай ел билеу ісіне Шыңғыс тұқымынан сұлтандарды тағайындады.

Өмірінің соңына қарай Абылай хан қазақ халқының шаруашылығына өзгертулер енгізу үшін біршама істер тындырды. Қазақ елінің саяси-экономикалық жағдайын жақсарту мақсатында Ресей мен Қытай сияқты алып көршілермен үнемі дипломатиялық байланыс жасап тұрды. Абылай ықпалы арқасында Қытайдың Шыңжан өлкесінде қазақтарға арнап сауда орталығы ашылды.

Абылай — үш жүздің басын біріктіріп, қазақ мемлекетінің іргетасын нығайтқан, елдің ішкі және сыртқы жаулардан қорғауда елеулі істер атқарған ұлы тұлға. Абылай қасына Бұхар жырау, Үмбетей жырау, Тәттіқара ақын сияқты ұлы руханият өкілдерін топтастыра білді.

А. Левшин Абылай туралы былай деген: «Абылай өз заманындағы қазақ билеушілерімен салыстырғанда жасымен, айлакерлігімен, тәжірибелігімен және белгілі ақылымен өз қарамағындағы халықтың көптігімен басым болды. Ресей әйел патшасымен және Қытай Боғды ханымен қарым-қатынаста тәуелсіздігін көрсетті...»

Резюме

В данной статье рассмотрена роль Аblaя как одного из основателей казахской государственности и видного государственного деятеля и дипломата.

Resume

In the given article the Ablay's role as one who based the Kazakh state and famous state employee and diplomat is considered.

Коровин Н. К., старший преподаватель кафедры уголовно-правовых дисциплин Новосибирского государственного технического университета

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВИДЕОИНФОРМАЦИИ С МОБИЛЬНОГО УСТРОЙСТВА В УГОЛОВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ

Существенную помощь в раскрытии и расследовании преступлений оказывают видеозаписи, сделанные свидетелями, потерпевшими, а в некоторых случаях — подозреваемыми¹, которые можно произвести со следующих мобильных устройств:

- телефона;
- фотоаппарата с возможностью видеозаписи;
- аудиоплеера с цифровой камерой;
- иных видеозаписывающих устройств.

Однако зачастую суд отказывает в признании в качестве доказательства видеозапись, полученную с мобильного устройства, на основании недопустимости доказательства, т. е. несоблюдения формы его представления, или недостаточного качества видеозаписи, которая не позволяет или затрудняет восприятие реальной обстановки.

В настоящее время в связи с использованием цифровых технологий и большим разнообразием мобильных устройств возникает проблема, связанная с тем, что после изъятия видеозаписи с мобильного